

Ismet Bušatlić

BLAGAJSKI MUFTIJA MUSTAFA ČIŠIĆ I NJEGOV KODEKS FATĀWĀ MAĠMŪ‘ASĪ

U našoj literaturi o bosanskohercegovačkoj književnosti na orijentalnim jezicima nema ni spomena ovome autoru iako mu je u tarih utkana i na nišanu uklesana sintagma ‘*Umda al-musannifin* (Uzor spisatelja). U izvorima se spominje kao Mustafa - Mevlana Mustafa (Mawlānā Mustafā), blagajski muftija (*al-muftī bi Blagay*), Čišić (Kiša-zāde). Nekoliko podataka o njemu prvi je objavio Hivzija Hasandedić u svome radu o mostarskim muftijama spominjući ga dva puta: prvi put među mostarskim muftijama kao Mustafa-efendiju Čišića, a drugi put kao blagajskog muftiju Mevlana Mustafa-efendiju. U prvom slučaju napisao je neodređeno da je bio mostarski muftija prije 1830. godine, da je imao sina Muhameda i da drugih podataka o njemu nema. U drugom slučaju, ne uviđajući da se radi o istoj osobi, kaže da se neki Mevlana Mustafa-efendija, blagajski muftija, spominje 1210/1795. godine kao vlasnik knjige iz šerijatskog prava,¹ pa zatim dodaje: “Ovaj muftija je umro 6. zu-l-kadeta 1211/1797. godine i sahranjen u haremu na Carini (u Mostaru), gdje su mu se nišani nalazili sve do 1965. godine kada je ovaj harem ekshumiran i kada su ovdje izgrađene željeznička i autobuska stanica i jedan hotel. Fotosnimak ovog epitafa nalazi se u Muzeju Hercegovine.”²

Opis nišana, fotografiju, tekst i prijevod tariha objavio je Mehmed Mujezinović, koji kaže da je na uzglavnom nišanu s oblim turbanom i prugastom mudžezvezom uklesan na dvije strane nišana ovaj epitaf u prozi na arapskom jeziku te da je natpis u dželi-nesh pismu smješten u sedam polja:

Bože, Koji mnogo praštaš i pokrivaš ljudske mahane!
Ponos plemenitih učenjaka, veleumnika, djelatnika,

¹ Arhiva Hercegovine u Mostaru, rukopis br. 272, inv. br. 632.

² Hivzija Hasandedić, “Mostarske muftije - prilog kulturnoj povijesti Mostara”, *Glasnik VIS-a*, XXXVIII/1975, br. 9-10, str. 441-442 i 450.

Autoritet vijeća znalaca i predavača,
Uzor pedantnih i temeljitih spisatelja,
Imam poniznih i ponos pobožnih,
Jedinstven u svome vremenu, Mevlana Mustafa, muftija
Blagaja, - obasuo ga Allah obiljem oprosta,
Nastanio, milošću Svojom, u okrilje Dženneta,
Obasutog blagodarima iz ruku mladića i djevice -
Preselio milosti Vladara, Milostivog Dobročinitelja,
Godine hiljadu dvije stotine i jedanaeste, u četvrtak.
Godina 1211. (1797.)³

Obradom rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, Kasim Dobrača je pronašao i opisao jedino, dosada poznato, njegovo djelo *Fatāwā maǧmū'asī*, čiji sadržaj želimo ovdje ukratko prikazati.⁴

Prvi, već, dio zbornika autor je razdijelio na 51 temu (*kitāb*) i nekoliko podtema (*bāb*) iz područja osnovnih vjerskih znanja (*al-Masā'il al-Muta'alliqa bi 'ilm al-Ḥāl*) i počeo upisivati svoje fetve i fetve drugih bosanskohercegovačkih muftija na spomenute teme. Drugi, manji dio, namijenio je zakonskim propisima o erazi-miriji (*Fasl fī al-Qānūn al-manšūra fī al-arādi al-amīriyya*), u 32 odjeljka (*bāb*), u kojima također ispisivao svoje fetve i fetve drugih naših muftija.

Kako djelo nije dovršeno, broj uvrštenih fetvi varira od teme do teme, a neke su ostale potpuno neobrađene. Ima tema u kojima se susrećemo samo sa fetvama muftije jednoga mjesta, dok u drugima susrećemo po više muftija iz različitih mjesta. U zborniku su zastupljene fetve bosanskohercegovačkih muftija iz Mostara, Blagaja - Blagaja i Ljubinja, Sarajeva, Prusca - Prusca i Travnika - Prusca i Livna, Travnika, Banje Luke, Foče i Pljevalja.

Od mostarskih muftija to su:

- Hasan (katabahu al-faqīr Hasan al-muftī bi Mosār),⁵

3 Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knjiga III - Bosanska Krajina, Zapadna Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 1982, str. 281.-282.

4 Opis rukopisa u: Kasim Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu*, sv. II, Sarajevo, 1979., str. 825.

5 Hasan, mostarski muftija 1666.-1692., Hivzija Hasandedić, "Mostarske muftije - prilog kulturnoj povijesti Mostara", Glasnik VIS-a, XXXVIII/1975, br. 9.-10, str. 435.

- Mustafa (katabahu al-faqīr Mustafā al-mufī bi Mostār ‘ufiya ‘anhu),⁶
- drugi Mustafa (katabahu al-faqīr Mustafā al-ma’dūn /bi l-iftā’/ bi Mostār), sa kojim bi mogao biti identičan i onaj Mustafa uz čije ime nije spomenuto ime mjesta (katabahu al-faqīr Mustafā al-ma’dūn bi al-iftā’ / bi Mostār?/),⁷
- Salih (katabahu al-faqīr Šālih al-muftī bi Mostār ‘ufiya ‘anhu),⁸
- Ahmed (katabahu al-faqīr Ahmad al-muftī bi Mosār ‘ufiya ‘anhu),⁹
- šejh hadži Ahmed (katabahu al-faqīr aš-šayh al-hāğğ Ahmad al-muftī bi Mostār ‘ufiya ‘anhu),¹⁰
- Fevzi (katabahu al-faqīr Fawzī al-muftī bi Mostār),¹¹

6 Pod ovim imenom spominju se trojica mostarskih muftija čije bi fetve mogle biti upisane u ovaj zbornik: 1. Mustafa Ejubović (Šejh Jujo), mostarski muftija 1692.-1707.; 2. Mustafa Milavić, mostarski muftija 1707.-1713.; i 3. Mustafa-ef., koji se kao mostarski muftija spominje oko 1740. godine. H. Hasandedić, “Mostarske muftije...”, str. 435.-437. Pretpostavljamo da je navedene fetve izdao Šejh Jujo.

7 Ove autore fetvi nismo mogli identificirati, osim ako se ne radi o jednom od već spomenutih muftija u prethodnoj napomeni.

8 Sa ovim imenom bilo je, također, više mostarskih muftija, pa nije sasvim sigurno kome od njih pripadaju navedene fetve: Salihu, koji je umro 1007/1598.; Salihu, koji se spominje 1132/1720.; ili, ponajprije, Salih-ef., koji je za mostarskog muftiju imenovan u 70. godini života, na dužnosti proveo 20 godina i umro 1200/1786. godine. O njima vidi: H. Hasandedić, “Mostarske muftije...”, str. 433., 437. i 439.

9 Prije pisanja ovoga kodeksa dužnost mostarskog muftije vršilo je više osoba sa ovim imenom: 1. Ahmed, koji se spominje kao mostarski muftija 1001/1592.); 2. Ahmed, sin Sofi Velije 1021/1612.; 3. šejh Ahmed (u. 1172/1758.). H. Hasandedić “Mostarske muftije...”, str. 450. Ko je od njih trojice izdao navedene fetve nije se moglo utvrditi.

10 Trojica mostarskih muftija sa imenom Ahmed obavila su hadž: šejh hadži Ahmed-ef. Milavić, mostarski muftija polovinom XVII stoljeća; 2. hadži Ahmed (umro 1190/1776., najvjerojatnije je da je on izdao citirane fetvu); i 3. mevlana hadži Ahmed (u. 1218/1804.). H. Hasandedić “Mostarske muftije...”, str. 434., 439. i 440.

11 Mogao bi biti identičan sa pjesnikom Fevzijem, autorom Bulbulistana, koji je rođen u Blagaju, a umro u Mostaru oko 1747. godine. Bio je derviš, šejh mevlevijskog reda, a po nekim izvorima i muftija. Džemal Čehajić, “Pjesme Fevzije Mostarca na turskom jeziku”, POF, XVIII-XIX/1973., str. 287.; H. Hasandedić, “Mostarske muftije...”, str. 437.-438.

- Alija (katabahu al-faqīr ‘Alī al-muftī bi Mostār ‘ufiya ‘anhu),¹²
- drugi Alija (al-ma’ḍūn bi l-iftā’ bi Mostār).¹³

Od blagajskih muftija zastupljeni su:

- Mustafa (katabahu al-faqīr Mustafā al-muftī bi Blagāy ‘ufiya ‘anhu),¹⁴
- Alija (katabahu al-faqīr ‘Alī al-muftī bi Blagāy ‘ufiya ‘anhu)¹⁵ i
- Vaiz Alija (katabahu al-faqīr wā‘iz ‘Alī al-muftī bi Blagāy ‘ufiya ‘anhu), koji je spomenut i kao blagajsko-ljubinjski muftija (katabahu al-faqīr Wā‘iz ‘Alī al-muftī bi Blagāy wa Lubān ‘ufiya ‘anhu).¹⁶

Ispod fetvi uvrštenih u zbornik potpisana su imena sljedećih sarajevskih muftija:

- Mustafa (katabahu al-faqīr Mustafā al-muftī bi madīna Sarāy),¹⁷
- Sejjid Muhamed (katabahu al-faqīr as-sayyid Muhammad al-muftī bi madīna Saray ‘ufiya ‘anhu),¹⁸

¹² Nije se moglo jasno utvrditi čije su to fetve budući da su dužnost mostarskog muftije vršile četiri osobe sa ovim imenom, čije su fetve mogle biti uvrštene u ovaj kodeks: šejh Ali-ef., koji se spominje na ovoj dužnosti 1046/1636.; Ali Ćafi-ef., koji je umro 1063/1653.; Ali Kešfi-ef., koji je umro 1075/1664.; i Ali-ef., koji se spominje 1081/1670. godine. O njima vidi: H. Hasandedić “Mostarske muftije...”, str. 434., 435. i 437.

¹³ Je li to neko od već spomenutih u prethodnoj napomeni ili druga osoba nije se moglo sigurno utvrditi.

¹⁴ Autor ovoga zbornika umro je 1211/1797. godine.

¹⁵ Mogao bi to biti Ali Fehmi efendija Džabić, koji se spominje kao mostarski i blagajski muftija. H. Hasandedić “Mostarske muftije...”, str. 450. Umro je 1225/1810. godine i ukopan kod Karađoz-begove džamije u Mostaru. M. Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, Knjiga III, str. 182.-183.;

¹⁶ Vaiz Ali-ef., sufija i pjesnik, blagajski i ljubinjski muftija, umro 1164/1749.-50. godine. H. Šabanović, *Književnost...*, str. 706; M. Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, Knjiga III, str. 336-341.

¹⁷ Mustafa-ef. Mačković, sarajevski muftija 1140/1727.-1173/1759. O njemu vidi: Kemura šejh Sejfuddin Fehmi bini Ali, *Sarajevske muftije od 926.-1519. do 1334.-1916. god.*, Sarajevo, 1334.-1916, str. 14.

¹⁸ Emir Čelebi Sejjid Muhamed-ef., sin Sejjid Abdulkerim-ef., poznat pod imenom “Svrako”, sarajevski muftija 1177/1763.-1183/1769. i 1184/1770.-1197/1783. Kemura, *Sarajevske muftije...*, str. 15-17.

- Hadži Muhamed (katabahu al-faqīr al-hāḡḡ Muhammad al-muftī bi madīna Saray-Bosna ‘ufiya ‘anhu),¹⁹

- Šejh Muhamed (katabahu al-faqīr aš-šayḥ Muhammad al-muftī bi madīna Saray ‘ufiya ‘anhu),²⁰

- Kadija Husejn (katabahu al-faqīr Ḥusayn al-qādī bi madīna Sarāy-Bosna ‘ufiya ‘anhu)²¹ i

- Abduraḥmān (katabahu al-faqīr ‘Abdurraḥmān bi madīna Sarāy ‘ufiya ‘anhu) čije zanimanje nije navedeno.²²

Fetve trojice prusačkih muftija unesene su u ovaj kodeks. To su:

- Mustafa (katabahu al-faqīr Muṣṭafā al-muftī bi Aqḥiṣār ‘ufiya ‘anhu), koji je ispod nekih fetvi potpisan i kao prusačko-travnički muftija (katabahu al-faqīr Muṣṭafā al-muftī bi Aqḥiṣār wa madīna Trāwnīk ‘ufiya ‘anhu),²³

19 Hadži Muhamed ef. sin Jusufov, Fojničanin, sarajevski muftija 1173/1759.-1177/1763. i 1183/1769.-1184/1770. Kemura, Sarajevske muftije..., str. 14-16. Ili je to Hadži Muhamed Čajničanin, sarajevski muftija 1197/1783.-1207/1792. Isto, str. 18.-19.

20 Je li to neko od spomenutih u dvije prethodne napomene nije se moglo sa sigurnošću utvrditi.

21 Možda je to Husein-efendija, koji se spominje kao sarajevski kadija i bosanski munla 1136/1724. godine. Muvekkīt, *Povijest Bosne*, Sarajevo, 1999., str. 472. n.

22 Mogao bi to biti Abdurahman-efendija, koji je za sarajevskog kadiju i bosanskog munlu postavljen 1128/1716. godine, *Muvekkīt*, str. 463. Ili je to Seid Abdurahman, muderris princa Bajazita, koji je za sarajevskog kadiju i bosanskog munlu postavljen 1. zu-l-kadeta 1197/28. X 1783., *Muvekkīt*, str. 587.

23 I. Bašagić, "Mustafa-efendi Akhisari", *Salnama Vilajeta Bosna*, 3/II, 1302 (1884), 10; S. Bašagić, *Kratka uputa...*, 214.; S. Bašagić, *Bošnjaci...*, 151.-152.; M. Handžić, *Književni rad...*, 17. i 112.; M. T. Okić, *Islamska tradicija*, Kalendar Gajret za 1937., 64.-65.; Blašković, *Arabische...*, 16., 45., 283.; N. Krstić, Mustafa ibn Muhammad al-Aqhisari, POF, 20.-21./1970.-71., Sarajevo, 1974., 71.-107.; Kamel el-Buhi, *Arapski radovi...*, 215.-218., 333.-339. i 359.-362; H. Šabanović, *Književnost...*, 470.-479; S. Grozdanić, *O književnosti...* 543.-544.; N. Šukrić, *Etika milosrđa ili Traktat o samilosti i sažaljenju spram živih stvorenja*, od H. Mustafe, sina Muhameda Pruščaka (?-1169/1755-56), Zbornik radova ITF, 2, Sarajevo, 1987., 155.-204.; M. Omerdić, Traktat o vrlinama džemata hadži Mustafe Pruščaka, Anali GHB, XIII-XIV, Sarajevo, 1987., 68.-84; A. Kadić,

- Ibrahim (katabahu al-faqīr Ibrāhīm al-muftī bi Aqhisār ‘ufiya ‘anhu), koji se ispod nekoliko fetvi potpisao kao prusačko-livanjski muftija (katabahu al-faqīr Ibrāhīm al-muftī bi Aqhisār wa Ihlewne ‘ufiya ‘anhu),²⁴

- Muhamed (katabahu al-faqīr Muhammad al-muftī bi Aqhisār ‘ufiya ‘anhu).²⁵

Od travničkih muftija fetvama su zastupljeni:

- Muhamed (katabahu al-faqīr Muhammad al-mufī bi madīna Trāwnik ‘ufiya ‘anhu),²⁶

- Šejh Muhamed (katabahu al-faqīr aš-šayḥ Muhammad al-muftī bi madīna Trāwnik ‘ufiya ‘anhu),²⁷

- Hadži Ebu Bekr (katabahu al-faqīr al-hāğğ Abū Bakr al-muftī bi Trāwnik)²⁸ i

- ‘Aṭāullah.²⁹

Rasprava o posjećivanju grobova od Mustafe Pruččaka, *Islamska misao*, br. 136., april 1990., 20.-30; A. Ljubović - S. Grozdanić, *Prozna književnost Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1995., 77., 79., 215.-216.

24 Salih Trako, Ibrahim Munib Akhisari i njegov Pravni zbornik, *POF*, 28.-29., Sarajevo, 1980., str. 215.-245.

25 M. Handžić, *Književni rad...*, 107.-108; O. Mušić, “Minhadžu-nizam...”, *POF*, V (Sarajevo), 1954.-55., 181.-198.; A. Ljubović - S. Grozdanić, *Prozna književnost ...*, 56.-60.

26 Hadži Muhamed b. Emrulah-efendi Šamzade el-Bosnevi, muderris Elči Ibrahim-pašine medrese i travnički muftija, umro 1194/1780. godine i ukopan u posebnom turbetu na Derventi u Travniku. U tarihu koji mu je spjevao nasljednik na položaju travničkog muftije, njegov sin Esad- Abdurahman Muftić, pored ostalog, stoji: “Bijaše prvak u idžtilhadu i rješavanju pravnih pitanja. Taj časni čovjek dugi niz godina je bio prvak u izdavanju fetvi...” Fetve su mu, čini se, zaista bile cijenjene. Osim u ovom Zborniku, nalazimo ih na marginama i praznim stranama više rukopisa. M. Mujezinović, *Islamska epigrafika...*, Knjiga II, str. 395.-396.

27 Možda je identičan sa travničkim muftijom iz prethodne napomene.

28 H. Šabanović, *Književnost...*, str. 684.

29 Jedini podatak o ovome travničkom muftiji nalazimo kod Muvekkita, koji ga spominje 1237/1821. godine i naziva “bivši travnički muftija, nastanjen u Zenici”, odakle je otišao Salih-begu u Srebrenicu bježeći od bosanskog valije koji je izdao naređenje da se dovede u Travnik. *Povijest Bosne*, str. 841.

Iz Banje Luke i Foče fetve potpisuje samo po jedan muftija, a iz Pljevalja dvojica:

- Šejh Muhamed (katabahu al-faqīr aš-šayh Muhammad al-muftī bi madīna Banā Lūqa),³⁰

- Sulejman Šekib (katabahu al-faqīr Sulaymān Šakīb zāde al-muftī bi madīna Foča ‘ufiya ‘anhu),³¹

- Ahmed (katabahu al-faqīr Ahmad al-muftī bi Tasliġa ‘ufiya ‘anhu)³²

i

- Ibrahim (katabahu al-faqīr Ibrāhīm al-muftī bi Tasliġa ‘ufiya ‘anhu).³³

Kod trojice autora fetvi izostavljeni su zvanje i mjesto:

- Muhamed Emin (katabahu al-faqīr Muhammad Amīn /?/?/ ‘ufiya ‘anhu),

- Isa (katabahu al-faqīr al- ‘āsī /?/?/ ‘ufiya ‘anhu) i

- Abdulah (katabahu al-faqīr ‘Abdullāh /?/?/ ‘ufiya ‘anhu).

U jednom slučaju nedostaje ime mjesta:

- Mustafa (katabahu al-faqīr Mustafā al-ma’dūn bi al-iftā’ / bi Mostār?).

³⁰ Šejh Muhamed, sin šejha Omera, banjalučki muftija u XVIII stoljeću. Na više rukopisa susreću se njegove fetve i nedatirani potpisi. To govori da su njegova pravna rješenja uvažavana i da je imao bogatu biblioteku.

³¹ Sulejman Šekib Kadić, sin Abdulahov (Kadi-zade), fočanski muftija čije se fetve često susreću na marginama rukopisa. Pred kraj života doselio se u Sarajevo i tu umro 1204/1790. M. M. Bašeskija je, opisujući njegov izgled i karakter, na kraju napomenuo: “U izdavanju fetvi bio je sposoban), *Ljetopis*, str. 288

³² Pljevaljski muftija iz XVIII vijeka. Nedatirane fetve i potpisi susreću se na nekoliko sačuvanih rukopisa u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Npr.: K. Dobrača, *Katalog...*, II, str. 816. i 953.

³³ Ovog pljevaljskog muftiju nismo našli u pristupačnim izvorima.

PREGLED SADRŽAJA KODEKSA

I

(Fasl) fi al-Masā'il al-Muta'alliqa bi 'ilm al-Ḥāl (Odjeljak o osnovnim vjerskim pitanjima)

Autor je započeo pisanje djela bez uobičajenog uvoda. Umjesto toga on ispod naslova odjeljka (list 2-a) ispisuje jednu svoju fetvu o obavezi muslimana da se pridržavaju onoga što je propisano Kur'anom i Sunnetom, a potom odmah slijede njegove i fetve drugih naših muftija razvrstane u sljedeće cjeline:

1. *Kitāb at-tahāra* (Knjiga o čistoći) Kao i svi drugi klasični islamski vjerski priručnici i ovo djelo, kako vidimo, počinje poglavljem o čistoći. Autor je od njega ispisao samo naslov na listu 3, ali nije upisao ni jednu fetvu.

2. *Kitāb aṣ-Ṣalāt* (Knjiga o namazu) Na listu 5 ispisan je samo naslov, ali ni o namazu autor nije donio ni jednu fetvu.

3. *Kitāb az-zakāt wa fihī al-'uṣr wa al-harāğ wa ar-rusūmāt* (Knjiga o zekatu, a u njoj o desetini, haraču i pristojbama) Naslov je ispisan na listu 8, koji je ostao prazan, a tek na listu 9b slijede dvije fetve: prvu je izdao blagajski muftija Mustafa, autor zbornika, a drugu fočanski muftija Sulejman Šekib-zāde. Na listu 10a dvije su fetve mostarskog muftije Saliha i jedna blagajskog muftije Alije. Na listu 10b po dvije su fetve mostarskih muftija Saliha i Hasana te po jedna mostarskog muftije Mustafe i Muhameda Emina, bez titule i oznake mjesta. Na listu 11a četiri su fetve mostarskih muftija: tri Mustafine i jedna Salihova. Na listu 11b samo je jedna fetva autora zbornika, blagajskog muftije Mustafe. Na listu 12a pet je fetvi: tri prusačkog muftije Ibrahima, dvije blagajskog muftije Mustafe, dok je list 12b ostao prazan. Na listu 13a dvije su fetve: jedna travničkog muftije Muhameda, a druga mostarskog muftije Ahmeda. Na listu 13b samo su dvije fetve blagajskog muftije Mustafe. Na listu 14a četiri su fetve: prva je sarajevskog muftije Mustafe, druga nepotpisana, a treća i četvrta mostarskih muftija Mustafe i Saliha. Na listu 14b sedam je fetvi: po dvije pljevaljskog muftije Ahmeda, blagajsko-ljubinjanskog muftije Vaiza Alije i prusačko-travničkog Mustafe. Posljednja fetva je mostarskog muftije Saliha.

4. *Kitāb aṣ-ṣawm* (Knjiga o postu) Naslov je ispisan na listu 15, ali je strana ostala prazna, pa tek na sljedećoj nalazimo dvije fetve: jednu blagajskog muftije Alije, a drugu mostarskog muftije Saliha.

5. *Kitāb al-hağğ* (Knjiga o hadžu) Na listu 16 stoji naslov, a ispod njega su navedene dvije fetve preuzete iz djela *Bahğat al-Fatāwā*. Nijedna fetva naših muftija nije upisana u ovo poglavlje o hodočašću. List 16b je prazan.

6. *Kitāb an-Nikāh* (Knjiga o braku) Ovo poglavlje autor je počeo jednom svojom fetvom ispod naslova na listu 17a, da bi na sljedećoj strani, nakon fetve sarajevskog muftije Sejjida Muhameda i jedne fetve mostarskog muftije šejha hadži Ahmeda, dodao još jednu svoju. List 18 u cijelosti je ispunjen fetvama. Na prvoj strani su po jedna fetva mostarskog muftije Alije, blagajskog muftije Mustafe i mostarskog muftije šejha hadži Ahmeda. Na drugoj strani nalazimo jednu fetvu sarajevskog muftije Muhameda, dvije blagajskog muftije Alije, a posljednju potpisuje mostarski muftija Fevzi.

6.1 *Bāb ar-Radā'a* (Odjeljak o dojenju) Ova podtema počinje na listu 19a, a upisane su samo dvije fetve: jedna sarajevskog muftije hadži Muhameda, a druga autora kodeksa. List 19b je prazan.

6.2 *Bāb ar-Ratq wa al-'Innīn* (Odjeljak o spolnoj nesposobnosti) Naslov je ispisan na početku lista 20, ali nije dopisana ni jedna fetva. Kako su i naredna dva lista (21 i 22) prazni, autor je dosta prostora rezervirao za ovu podtemu.

6.3 *Bāb al-'Iddah* (Odjeljak o postbračnom pričeku kod žena) Na listu 23, ispod naslova, autor je upisao jednu svoju fetvu i na tome stao, pa je, za nju rezerviran, i list 24 u cijelosti ostao prazan.

6.4 *Bāb al-Ḥađāna* (Odjeljak o hranjeništvu) Ova podtema zauzima listove 25 i 26 na kojima je autor, poslije naslova, upisao samo po dvije fetve (na prvoj i četvrtoj strani), ali bez imena muftija koji su ih izdali.

6.5 *Bāb an-Nafaqāt* (Odjeljak o izdržavanjima) Naslov je autor ispisa na listu 27a, pa tek na sljedećoj strani dopisao tri fetve mostarskog muftije Salihā.

7. *Kitāb al-'Itāq* (Knjiga o oslobađanju robova) Autor je ispisa samo naslov na listu 28a, dok je list 29 potpuno prazan.

8. *Kitāb al-Aymān* (Knjiga o zakletvama) Od ovog poglavlja ispisan je samo naslov na listu 30a, pa su listovi 31 i 32 potpuno prazni.

9. *Kitāb al-Ḥudūd* (Knjiga o krivičnom pravu) Samo naslov na listu 33a, a list 34 je prazan.

9.1 *Bāb at-Ta'dīr* (Odjeljak o diskrecionom pravu) Naslov i samo jedna nepotpisana fetva na listu 35b. Listovi 36 i 37 ostali su prazni.

10. *Kitāb as-Siyar* (Knjiga o ratnim pohodima) Samo naslov na listu 38a, dok je list 39 prazan.

10.1 *Bāb al-Ġizya* (Odjeljak o glavarini) Samo naslov na listu 40a. List 41 potpuno je prazan, a tek na listu 42a upisana je jedna fetva mostarskog muftije Saliha.

11. *Kitāb alfāz al-Kufr* (Knjiga o riječima koje izvode iz vjere) Za ovo poglavlje autor je planirao samo pola jedne strane. Ispisao je naslov i jednu svoju fetvu na listu 43a.

12. *Kitāb al-laqīt* (Knjiga o nahočetu) Samo naslov na sredini lista 43a.

13. *Kitāb al-Laqz* (Knjiga o nadenim stvarima) Samo naslov na listu 44a.

14. *Kitāb al-Ibāq wa al-Ġu'l* (Knjiga o odbjeglom robu i naknadi za njegovo hvatanje) Samo naslov na strani 44b.

15. *Kitāb al-Mafqūd* (Knjiga o nestaloj osobi) Naslov i tri fetve na listu 45a: jedna sarajevskog muftije Muhameda, a dvije blagajskog muftije Alije. Na listu 45b samo je jedna fetva autora kodeksa- blagajskog muftije Mustafe. Njegove su i dvije fetve na listu 46b.

16. *Kitāb aš-Šarika* (Knjiga o poslovnom udruživanju). Poglavlje obuhvaća listove 47-50 i na njima je ispisano više fetvi muftija iz raznih mjesta. Na listu 47a, poslije naslova, tri su fetve blagajskog muftije Mustafe. Na listu 47b nalaze se četiri fetve: po jedna sarajevskog muftije Muhameda, blagajskog muftije Alije i mostarskih muftija Alije i Saliha. Na listu 48a nalazi se jedna fetva blagajskog muftije Mustafe i dvije sarajevskog muftije hadži Muhameda. Na listu 48b nalazimo jednu fetvu mostarskog muftije Saliha, dvije sarajevskog muftije šejha Muhameda, jednu blagajskog muftije Mustafe i jednu nepotpisanu. Na listu 49a pet je fetvi blagajskog muftije Mustafe, a na listu 49b još tri. Na listu 50a tri su fetve mostarskog muftije Saliha, jedna mostarskog muftije Alije i jedna mostarskog muftije Osmana(?). Na listu 50b dvije su fetve mostarskog muftije Ahmeda i po jedna mostarskog muftije Mustafe i prusačkog muftije Ibrahima.

17. *Kitāb al-Waqf* (Knjiga o vakufu) Iznad naslova, na listu 51a ispisana je jedna fetva mostarskog muftije Saliha, a ispod naslova slijede:

po jedna fetva sarajevskih muftija Muhameda i Mustafe, blagajskog muftije Alije i (mjesto nije navedeno) muftije (mostarskog?) Ahmeda. Na listu 51b slijede fetve: jedna muftije (bez oznake mjesta Alije, jedna Mustafe, ovlašćenog da izdaje fetve (mjesto nije navedeno), dvije fetve blagajskog muftije Alije i po jedna mostarskog muftije Mustafe i blagajskog muftije Mustafe.

18. *Kitāb al-Buyū‘* (Knjiga o kupoprodaji) Za ovo poglavlje autor je ostavio listove 52-57 i na njima ispisao sljedeće fetve: na listu 52a dvije fetve mostarskog muftije Ahmeda, jednu fetvu blagajskog muftije Alije i jednu mostarskog muftije Mustafe; na listu 52b samo jednu svoju fetvu; na listu 53a tri fetve mostarskog muftije hadži Ahmeda; na listu 53b samo jednu fetvu blagajskog muftije Mustafe; na listu 54a po jednu fetvu mostarskih muftija Saliha i hadži Ahmeda; na listu 54b jednu fetvu mostarskog muftije Mustafe; na listu 55a jednu fetvu mostarskog muftije Saliha i dvije blagajskog muftije Mustafe; list 55b je neispisan; na listu 56a jednu fetvu mostarskog muftije hadži Ahmeda, jednu blagajskog muftije Mustafe i jednu mostarskog muftije Alije; na listu 56b po jednu fetvu mostarskih muftija Mustafe i Hasana, jednu sarajevskog muftije Muhameda i jednu mostarskog muftije Alije; strana 57a je prazna, a na strani 57b dvije fetve muftije (bez mjesta) hadži Muhameda.

19. *Kitāb al-Kafāla* (Knjiga o jamčenju) Na listu 58a ispisan je samo naslov, pa tek na strani 59b dolazi jedna fetva blagajskog muftije Vaiz Alije. List 60 je prazan.

20. *Kitāb al-hawāla* (Knjiga o opunomoćivanju) Na listu 61a ispisan je samo naslov, a na listu 62 slijede fetve: na strani 62a jedna je fetva blagajskog muftije Mustafe, dvije fetve mostarskog muftije Saliha, jedna fetva blagajskog muftije Alije, još jedna fetva mostarskog muftije Saliha, jedna fetva sarajevskog muftije Mustafe i druga fetva blagajskog muftije Mustafe. Na strani 62b su: jedna fetva mostarskog muftije Saliha, jedna fetva mostarskog muftije Alije, još dvije fetve mostarskog muftije Saliha i jedna blagajskog muftije Mustafe.

21. *Kitāb aš-Šahādāt* (Knjiga o svjedočenjima) Ispod naslova, na listu 63a, ispisana je jedna fetva bez imena i mjesta muftije koji ju je izdao. Strana 63b je prazna. Na strani 64a tri su fetve: jedna mostarskog muftije Alije, jedna Sarajlije Abdurahmana (katabahu al-faqīr ‘Abdurrahān bi madīna Sarāy ‘ufiya ‘anhu), za koga nije napisano da je muftija, i jedna blagajskog muftije Mustafe. Strana 64b je prazna. Na listu 65a samo je

jedna fetva mostarskog muftije Mustafe. Na strani 65b tri su fetve mostarskih muftija: jedna Mustafina i dvije Salihove. Strana 66a je prazna. Na strani 66b četiri su fetve: tri blagajskog muftije Mustafe i jedna mostarskog muftije Saliha. Na listu 67a napisane su dvije fetve: jedna mostarskog muftije Saliha, a druga sarajevskog muftije hadži Muhameda; dok su na narednoj strani četiri fetve: prva mostarskog muftije Hasana, druga blagajskog muftije Alije, a treća i četvrta su mostarskog muftije Saliha.

22. *Kitāb al-Wakāla* (Knjiga o zastupanju) Na listu 68 ispisan je samo naslov poglavlja, dok su dvije strane predviđene za fetve ostale prazne.

23. *Kitāb ad-Da'wā* (Knjiga o parničanju) Ovo je jedno od najopširnijih poglavlja u kodeksu. Za njega je predviđeno čak osam listova na kojima su ispisan brojne fetve. Na strani 70a su slijedeće fetve: jedna mostarskog muftije Mustafe i tri mostarskog muftije Ahmeda. Na lijevoj margini su dvije fetve: jedna sarajevskog muftije Mustafe, a druga mostarskog muftije Saliha. Na strani 70b upisano je pet fetvi mostarskog muftije Ahmeda. Na strani 71a jedna je fetva sarajevskog muftije sejjida Muhameda, a druge dvije su blagajskog muftije Mustafe. Na strani 71b tri su fetve blagajskog muftije Mustafe. Na listu 72a prvo je upisana jedna fetva blagajskog muftije vaiza Alije, a zatim tri, također blagajskog muftije, Alije, pa po jedna sarajevskog muftije Muhammeda i travničkog muftije, također, Muhameda. Na listu 72b prva je fetva bez potpisa, a pod drugom je ime mostarskog muftije hadži Ahmeda. Treću fetvu potpisuje sejjid Abdullah (bez oznake mjesta), četvrtu blagajski muftija Mustafa, a posljednju, ponovo, mostarski muftija hadži Ahmed. Na listu 73a jedna je fetva blagajskog muftije Mustafe, a druga je nepotpisana. Na sljedećoj strani je samo jedna fetva blagajskog muftije Mustafe. Na ponovljenom listu 73a prva je fetva sarajevskog muftije sejjid Muhameda, druga mostarskog muftije Saliha, treća pljevaljskog muftije (ime nije upisano), četvrta je ponovo mostarskog muftije Saliha i posljednja sarajevskog muftije Mustafe. Na ponovljenom listu 73b prva je fetva travničkog muftije Muhameda, druga sarajevskog muftije Mustafe, treća sarajevskog muftije sejjida Muhameda, a posljednja blagajskog muftije Alije. Na desnoj margini su dvije fetve blagajskog muftije Mustafe. Dvije naredne strane su prazne. List 74a počinje fetvom blagajskog muftije Alije; zatim je fetva Ataullaha (travničkog muftije?) uz čije ime nema titule ni imena mjesta; a potom slijedi jedna fetva mostarskog muftije Alije, dvije fetve prusačkog muftije Ibrahima i jedna blagajskog muftije Mustafe. List 74b ispunjen je

sa po jednom fetvom mostarskog muftije Alije, sarajevskog muftije sejjida Muhameda i Abdullaha (katabahu al-faqīr ‘Abdullāh ‘ufiyya ‘anhu), uz čije ime ne stoji titula muftija ni ime mjesta. Na dnu strane su dvije fetve blagajskog muftije Mustafe, kao i jedina fetva na narednoj strani. Nakon još jedne prazne strane počinje novo poglavlje.

24. *Kitāb al-Iqrār* (Knjiga o priznavanju) Ispod naslova, na list 75a, tri su fetve: po jedna mostarskog muftije Ahmeda, sarajevskog muftije Muhameda i blagajskog muftije Mustafe. Na listu 75b prva je fetva mostarskog muftije Saliha, druga prusačkog muftije Ibrahima, a potom dvije mostarskog muftije hadži Ahmeda. Na listu 76a nalaze se po jedna fetva sarajevskog muftije sejjida Muhameda, blagajskog muftije Mustafe, mostarskog muftije šejha Muhameda i, na podnožnoj margini, blagajskog muftije Mustafe. List 76b ispunjavaju fetve: travničkog muftije Muhameda jedna, mostarskog muftije Alije dvije i blagajskog muftije Alije jedna. Prva strana lista 77 je prazna, a na drugoj su: dvije fetve blagajskog muftije Mustafe, jedna sarajbosanskog muftije hadži Muhameda i jedna prusačkog muftije Ibrahima. Na sljedećem listu, koji je označen brojkom 77, kao i prethodni list, na prvoj strani nalaze se četiri fetve blagajskog muftije Mustafe, a na drugoj jedna mostarskog muftije Alije i još dvije blagajskog muftije Mustafe. Slijedi list označen brojkom 78, potpuno prazan.

25. *Kitāb aṣ-Ṣullḥ* (Knjiga o nagodbi) Na početku lista, ponovo sa numeriranom 78, stoji naslov, a ispod njega jedna nepotpisana fetva. Strana 78b i list 79 ostali su neispisani. Na listu 80a nalaze se po dvije fetve mostarskog muftije Ahmeda i pljevaljskog Ibrahima. Na listu 80b prva je fetva travničkog muftije Muhameda, druga sarajbosanskog Mustafe, treća blagajskog Alije, a posljednja prusačkog Ibrahima.

26. *Kitāb al-Mudāraba* (Knjiga o investicijama) Na listu 81a ispod naslova je jedna fetva blagajskog muftije Alije, a na drugoj strani, također, samo jedna fetva mostarskog muftije Ahmeda.

27. *Kitāb al-Wadā’a* (Knjiga o pohranjivanju) Ispod naslova, na listu 82a, slijede dvije fetve sarajevskog muftije Muhameda i po jedna mostarskih muftija Ahmeda i Saliha. Strana 82b je prazna.

28. *Kitāb al-‘Ariya* (Knjiga o pozajmljivanju) Nakon naslova, na listu 83a, slijede tri fetve: prva i treća blagajskog muftije Mustafe, a druga sarajevskog muftije hadži Muhameda. Na drugoj strani su po jedna fetva mostarskog muftije Ahmeda, sarajevskog muftije hadži Muhameda i blagajskog muftije Mustafe.

29. *Kitāb al-Hiba* (Knjiga o poklanjanju) Poslije naslova, na listu 84a, slijede fetve od kojih su: prva, treća i četvrta mostarskog muftije Saliha, druga sarajevskog muftije Mustafe, a posljednja blagajskog muftije Alije. Na strani 84b samo je jedna fetva travničkog muftije Muhameda. Na listu 85a četiri su fetve blagajskog muftije Alije i jedna mostarskog muftije Saliha. Na listu 85b samo je jedna fetva blagajskog muftije Mustafe. Na listu 86a dvije su fetve blagajskog muftije Mustafe, a jedna mostarskog muftije Ahmeda. Na listu 76b prva, treća i četvrta fetva su mostarskog muftije Ahmeda, druga mostarskog muftije Alije, a posljednja blagajskog muftije Alije.

30. *Kitāb al-‘Iḡārāt* (Knjiga o zakupninama) Nakon naslova, na listu 87a, samo je jedna fetva blagajskog muftije Mustafe, a na narednoj strani su tri, također njegove fetve. Njegova je i prva fetva na listu 88a, dok druga pripada travničkom muftiji hadži Ebu Bekru. Na listu 88b prva i treća fetva su mostarskog muftije Saliha, druga mostarskog muftije Ahmeda, a posljednja blagajskog muftije Mustafe. Na listu 89a prva fetva je mostarskog muftije Alije, a druga blagajskog muftije Alije. Potom slijede tri fetve bez potpisa muftija uzete iz drugih zbornika fetvi. Na listu 89b prvu fetvu potpisuje mostarski muftija Ahmed, drugu banjalučki muftija Šejh Muhamed, treću mostarski muftija hadži Ahmed, a posljednju mostarski muftija Salih. Na listu 90a prva je fetva mostarskog muftije Saliha, druga sarajevskog muftije Mustafe, treća i četvrta mostarskog muftije Hasana, peta mostarskog muftije (ime nečitko) i posljednja blagajskog muftije Mustafe. Na listu 90b prve dvije fetve pripadaju mostarskom muftiji Ahmedu, treća Aliji bez oznake mjesta i posljednja blagajskom muftiji Aliji.

31. *Kitāb al-Walā’* (Knjiga o skrbništvu) Na početku prve strane lista 91a ispisan je samo naslov.

32. *Kitāb al-Ikrāh* (Knjiga o prisili) Na sredini prve strane lista 91a stoji samo naslov.

33. *Kitāb al-Haḡr* (Knjiga o ograničenoj pravnoj sposobnosti) Na početku druge strane lista 91 nalazi se fetva mostarskog muftije Alije, a zatim naslov, pa fetva blagajskog muftije Mustafe i sa strane jedna fetva blagajskog muftije Alije.

34. *Kitāb al-Ma’dūn* (Knjiga o ovlašćenoj osobi) Ispisano je na sredini druge strane lista 91b, a zatim slijede po jedna fetva blagajskih muftija Alije i Mustafe.

35. *Kitāb al-Gaṣb wa fihī aḍ-Ḍamānāt* (Knjiga o uzurpaciji, a u njoj /i o/ garancijama) Ispod naslova, na listu 92a ispisane su po jedna fetva mostarskog muftije Mustafe, blagajskih muftija Alije i Mustafe, mostarskog muftije Saliha i sarajevskog muftije hadži Muhameda. Na listu 92b slijede po dvije fetve mostarskih muftija Saliha i Ahmeda i blagajskog muftije Mustafe. Na listu 93a prva je fetva prusačkog muftije Ibrahima, druga sarajevskog muftije Muhameda, treća blagajskog muftije Mustafe i posljednja mostarskog muftije Saliha. List 93b ispunjavaju tri fetve blagajskog muftije Mustafe. Na listu 94a prvu je fetvu potpisao Mustafa (ma'ḍūn bi l-iftā'), bez oznake mjesta, sljedeću blagajski muftija Mustafa, pa naredne tri blagajski muftija Alija i posljednju blagajski muftija Mustafa. Na listu 94b prva je fetva mostarskog muftije Saliha, druga blagajskog muftije Mustafe, pa tri sarajevskog muftije sejjid Muhameda. Na listu 95a šest je fetvi blagajskog muftije Alije. Na listu 95b prva je fetva blagajskog muftije Mustafe, a druga sarajevskog muftije sejjid Muhameda. Na prvoj strani lista 96 obje fetve su blagajskog muftije Mustafe, a na drugoj dvije mostarskih muftija Saliha i Hasana te dvije blagajskog muftije Mustafe.

36. *Kitāb aš-Šuf'a* (Knjiga o prečekupnji) Nakon naslova, na listu 97a, slijedi samo jedna fetva blagajskog muftije Mustafe, a na listu 97b prva je fetva mostarskog muftije Mustafe, druga blagajskog muftije Alije, treća Alije (bez oznake mjesta), a četvrta i peta mostarskog muftije Alije.

37. *Kitāb al-Qisma* (Knjiga o diobi) U vrhu strane lista 98a ispisan je naslov, a u donjoj polovini dvije fetve sarajevskog muftije sejjida Muhameda. Druga strana ispunjena je sa po jednom fetvom sarajevskog muftije Muhameda, mostarskog muftije Saliha, Isaa (bez oznake mjesta), opet mostarskog muftije Saliha i (Ahmeda bez oznake mjesta). Na listu 99a po jedna fetva pripada mostarskom muftiji Salihi i blagajskom muftiji Mustafi. Na listu 99b, ispod prve fetve stoji šejh hadži (ime i mjesto izostavljeni), ispod druge je potpis blagajskog muftije Mustafe, ispod treće sarajevskog muftije Mustafe, a ispod posljednje mostarskog muftije Saliha. Na listu 100a dvije su fetve travničkog muftije hadži Muhameda, a na sljedećoj strani jedna fetva blagajskog muftije Mustafe i dvije blagajskog muftije Alije.

38. *Kitāb al-Muzāra'a* (Knjiga o davanju zemlje na oranje - zakupljanju oranica) U ovo poglavlje autor je uvrstio samo tri fetve: dvije mostarskog muftije šejha hadži Ahmeda (list 101a) i jednu blagajskog muftije Alije (list 101b).

39. *Kitāb al-Msāqata* (Knjiga o zakupljivanju voćnjaka i vinograda). Ispod naslova (list 102a) upisana je samo jedna fetva blagajskog muftije Mustafe.

40. *Kitāb ad-Dabā'ih* (Knjiga o klanjima) Na listu 103 samo naslov.

41. *Kiāb al-Udḥiya* (Knjiga o kurbanu) Na listu 104 samo naslov.

42. *Kitāb al-Karāhiya wa al-istiḥsān* (Knjiga o ružnim i lijepim djelima) Na listu 105 samo naslov.

43. *Kitāb al-Ihyā'i al-Mawāti wa aš-Šurb* (Knjiga o obradi napuštene zemlje i navodnjavanju). Na listu 108 ispisan je samo naslov.

44. *Kitāb al-Ašriba* (Knjiga o pićima) Na listu 108b, ispod naslova, samo jedna fetva blagajskog muftije Alije.

45. *Kitāb aš-Šayd* (Knjiga o lovu) Na sredini strane 108b samo naslov, a ispod njega greškom ponovo upisan tekst prethodne fetve, bez imena muftije, pa precrtan. List 109 potpuno je prazan.

46. *Kitāb ar-Rahn* (Knjiga o zalogu - hipoteci) Na listu 110a prva je fetva iz Kur'ana, a druga i treća mostarskih muftija hadži Ahmeda i Saliha. Na narednoj strani prva je fetva mostarskog muftije Ahmeda, zatim slijede dvije fetve blagajskog muftije Alije, pa po jedna muftije hadži Ahmeda (bez oznake mjesta), mostarskog muftije šejha hadži (ime nije upisano) i, na vrhu desne margine, jedna fetva mostarskog muftije Saliha.

47. *Kitāb al-Ġināyāt* (Knjiga o krvnim deliktima) Ispod naslova, na listu 111a ispisan je samo jedna fetva bez imena muftije, uzeta iz literature. Strana 111b je prazna.

48. *Kitāb ad-Diyāt* (Knjiga o krvarinama) Ispod naslova, na listu 112a, dvije su fetve mostarskog muftije Saliha, a potom tri blagajskog muftije Alije. Na sljedećoj strani je samo jedna fetva blagajskog muftije Alije.

49. *Kitāb al-Wašāyā* (Knjiga o oporukama) Za ovo poglavlje autor je predvidio čak šest listova (113-118) i na njih ispisao nejednak broj fetvi. Na prvoj strani lista 113 četiri su fetve blagajskog muftije Alije, a samo druga pripada Mustafi, ovlašćenom da izdaje fetve (bez navođenja mjesta). Na drugoj strani su još tri fetve blagajskog muftije Alije i jedna, posljednja, blagajskog muftije Mustafe. Na listu 114a prva je fetva mostarskog muftije Alije, druga Ahmeda, a treća i četvrta blagajskog muftije Mustafe, kome pripada i jedina fetva na sljedećoj strani. List 115 je prazan kao i prva strana lista 116, dok su na drugoj četiri fetve

sarajevskog muftije sejjida Muhameda i jedna muftije (ime izostavljeno - Ibrahima?) Prusca i Livna. Na listu 117 samo su dvije fetve, po jedna fetva na svakoj strani: na prvoj sarajevskog kadije Husejna, a na drugoj blagajskog muftije Alije. Na listu 118a samo je jedna fetva prusačkog muftije Muhameda, a na listu 118b po dvije fetve blagajskog muftije Alije i sarajevskog muftije hadži Muhameda, dok je posljednja mostarskog muftije Saliha.

50. *Kitāb al-Farā'id* (Knjiga o nasljedstvu) Ispisan je samo naslov na pravoj strani lista 119, a na drugoj slijede po jedna fetva mostarskog muftije Saliha i blagajskog muftije Mustafe. Preostale tri fetve su nepotpisane. Listovi 120, 121 i 122 ostali su neispisani.

50.1 *Bāb al-Munāsaha* (Odjeljak o obračunavanju nasljedstva) Ispod naslova, na listu 123a četiri su fetve koje je izdao Mustafa, ovlašćen za izdavanje fetvi (al-ma'dūn bi l-iftā'). Na sljedećoj strani je još jedna njegova fetva i po jedna mostarskih muftija Mustafe i Ahmeda. List 124 je prazan.

51. *Kitāb al-Hitān* (Knjiga o međama) Na listu 125a ispisan je naslov, a ispod njega po jedna fetva mostarskog muftije Saliha i blagajskog muftije Mustafe. Strane 125b i 126a su prazne. Na strani 126b prvu fetvu je potpisao Ali, al-ma'dūn bi l-iftā' bi Mostār, drugu Mustafa, al-ma'dūn (bi l-iftā') bi Mostār, treću i četvrtu mostarski muftija Ahmed.

52. *Masā'il šattā* (Razna pitanja) Na listu 127a, ispod naslova, samo je jedna fetva blagajskog muftije Mustafe, a na sljedećoj strani (127b) dvije su fetve mostarskog muftije Alije i jedna prusačkog muftije Ibrahima. Na listu 128a dvije su fetve blagajskog muftije Mustafe, a na sljedećoj strani (128b) po jedna fetva: mostarskog muftije Saliha, blagajskih muftija Mustafe i Alije te dvije fetve sarajbosanskog muftije hadži Muhameda.

52.1 *Bāb at-Takālīf al-'Urfiyya wa gayrihimā* (Poglavlje o uobičajenim porezima i drugim nametima) Na listu 129a samo naslov, a na drugoj strani (129b) prva fetva je mostarskog muftije hadži Ahmeda, druga i treća mostarskog muftije Ahmeda, četvrta blagajskog muftije Alije, a posljednja je nepotpisana. Na listu 130a tri su fetve blagajskog muftije Mustafe, a na sljedećoj strani (130b) prva je blagajskog muftije Alije, druga blagajskog muftije Mustafe, treća mostarskog muftije Saliha i posljednja blagajskog muftije Mustafe. Na listu 131a tri su fetve blagajskog muftije Mustafe. Strana 131b je prazna. Listovi 135b, 136, 137, 138 i 139a su također prazni.

II

Fasl fi al-Qānūn al-manšūra fi al-arāḏi al-amīriyya (Odjeljak o propisanom zakonu o erazi-miriji)

Na listu 132a autor kodeksa ispisao je samo naslov. Na sljedećoj strani nema nikakvog uvodnog teksta za ovaj odjeljak, već samo jedna fetva mostarskog muftije Mustafe. Na listu 133 samo je jedna fetva mostarskog muftije Hasana ispisana u vrhu prve strane. Na listu 134a prva je fetva blagajskog muftije Alije, druga mostarskog muftije Hasana, treća Sulejmana (bez imena mjesta - Foča ?), a četvrta i peta prusačkog muftije Ibrahima. Na strani 134b samo je jedna fetva mostarskog muftije Alije.

1. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli ibn wa ibn ibn*

(Poglavlje: tumačenje propisa o statusu sina i unuka)

Na listu 135a samo naslov.

2. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli andan aḡluna arādī nice intiqāl eder*

(Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje koja se prenosi sa majke na sina). Na listu 136a samo naslov.

3. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli babadan karnuna arādī nice intiqāl eder* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje koja se prenosi sa oca na kćer). Na listu 137a samo naslov.

4. *Bāb Bayāni qānūni li abawayni wa li abi karndastan karndasuna arādīnice intiqāl eder* (Poglavlje: Tumačenje propisa o prenosu zemlje sa brata na sestru). Na listu 138a samo naslov.

5. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli karundastan li abawayni wa li abi hemsiresine arādī nice intiqāl eder* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje koja se prenosi od sina na oca). Na listu 139b samo je jedna fetva blagajskog muftije Mustafe.

6. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli ibneden babaye arādī nice intikāl eder* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje koja se prenosi sa brata na sestru). Na listu 140a samo naslov, a sljedeća strana je potpuno prazna.

7. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli wāriṭi al-amlāki wa diya'ihī wa l-arādī at-tābi'ati lahū* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu nasljednika mulkova, obradive zemlje i one koja im pripada). Na listu 141a prva je fetva mostarskog muftije Ahmeda, druga blagajskog muftije Alije, treća

travničkog muftije šejha Muhameda i posljednja sarajevskog muftije Sejjida Muhameda. Na listu 141b prva je fetva blagajskog muftije Mustafe, druga mostarskog muftije Hasana, a potom dvije mostarskog muftije Saliha.

8. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli muštarak fi l-arādī l-amīriyya* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu suvlasništva na mirijskoj zemlji). Na listu 142a, poslije naslova, slijede dvije fetve mostarskog muftije Saliha, jedna fetva sarajevskog muftije Sejjida Muhameda i još jedna mostarskog muftije Saliha. Na listu 142b prve dvije fetve su mostarskog muftije Hasana, jedna sarajevskog muftije Sejjida Muhameda i jedna fetva travničkog muftije šejha Muhameda. Na listu 143a najprije su upisane tri fetve prusačkog muftije Ibrahima, pa jedna travničkog muftije šejha Muhameda i na kraju jedna prusačkog muftije Mustafe. Na listu 143b četiri su fetve, sve blagajskog muftije Mustafe.

9. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli qarya wa hāriği wa aġnabī* (Poglavlje: Tumačenje propisa o seljanima, (osobama) van sela i strancima). Na listu ponovo označenom brojkom 143, poslije naslova, slijede tri fetve blagajskog muftije Alije, jedna mostarskog muftije Ahmeda i još dvije blagajskog muftije Alije. Na narednoj strani prve tri fetve pripadaju prusačkom muftiji Ibrahimu, a druge dvije blagajskom muftiji Mustafi.

10. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli šigār* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu maloljetnih) Na listu 144a naslov i samo jedna fetva mostarskog muftije hadži Ahmeda.

11. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli arādī l-marīdi wa l-maġnūni wa al-ma'tūhi wa al-mukrihi wa as-sukrān* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje bolesnika, ludaka, senilnog, zatvorenika i pijanice). Na listu 45a samo naslov.

12. *Bābu Bayāni qānūni ahwāli arādī al-gā'ibi wa al-mafqūd* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu zemlje odsutnog i nestalog) Na listu 146a samo naslov, a na listu 146b samo jedna fetva blagajskog muftije Mustafe.

13. (*Bāb*) *Bayāni qānūni ahwāli (?) al-arādī wa zirā'atihī* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o statusu /zapuštene?/ zemlje i njenoj obradi). Na listu 147a, ispod naslova, dvije fetve mostarskih muftija Mustafe i Saliha. Na listu 147b četiri su fetve mostarskog muftije Alije. List 148 je prazan. List 149a je prazan.

14. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli ibyā'i al-arādī* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu oživljene zemlje). Na listu 149a samo naslov, a na sljedećoj strani je samo još jedna fetva spomenutog mostarskog muftije Alije.

15. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli tafwīdi šāhibi al-ardi li nafsihi wa tafwīdi li zawġatihī wa ibnihī* (Poglavlje: Tumačenje propisa o statusu prepuštanja vlasnika zemlje samome sebi i prepuštanja svojoj ženi i svome sinu). Na listu 150a ispisana je samo naslov. List 150b je prazan.

16. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli tafwīdi al-ardi al-muštaraki min šāhibi l-ardi wa iznihī(?)* (Poglavlje: Tumačenje propisa u slučaju prepuštanja zemlje jednom od suvlasnika i njegovom dopuštenju). Na listu 151a, ispod naslova ispisane su četiri fetve: jedna mostarskog muftije Alije i tri istoimenog blagajskog muftije - Alije. List 151b je prazan.

17. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli tafwīdi wakili šāhibi al-ardi* (Poglavlje: Tumačenje propisa u slučaju prepuštanja zastupnika vlasnika zemlje). Na listu 152a, ispod naslova je prazan prostor za jednu fetvu, a potom su ispisane tri fetve pod kojima su imena: Mustafe, al-ma'dūn bi l-iftā', blagajskih muftija Mustafe i Alije. Na listu 152b samo je jedna fetva mostarskog muftije Alije.

18. *Bāb Bayāni qānūni ahwāli al-izni wa ar-ruġū'i wa l-mutamakki wa r-rasmi (?)* (Poglavlje: Tumačenje propisa u slučaju dozvole, opoziva, zamjene i (?) Na listu 153a, ispod naslova prva je fetva (mjesto izostavljeno) muftije Alije, druga mostarskog muftije Hasana, treća mostarskog muftije Saliha i posljednja blagajskog muftije Mustafe. Na listu 153b samo je jedna fetva mostarskog muftije Alije.

19. *Bābu nuqsāni al-ardi bi tašarrufi l-fuḍūliyyi wa gayrihi* (Poglavlje: O obezvrijeđivanju zemlje obradom neovlaštenih i drugih osoba). Na listu ponovo označenom sa brojkom 153(a) samo naslov.

20. *Bābu Bayān farāgi al-ardi bi aš-šarti (?) fī-hi al-mubādala wa al-istihqāq* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o uvjetno napuštenoj zemlji zamjenom i nadoknadom). Na listu 154a samo naslov.

21. *Bābu Bayān al-wakili li t-tafwīdi wa fihī l-gubni(?) wa at-taqrīr* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ kada opunomoćenik prenese zemlju. Na listu 154b samo naslov.

22. *Bābu Bayāni farāgi l-ardi al-wafā'i wa rahnihī* (Poglavlje: tumačenje /propisa/ o praznoj zemlji (...) i njenom zalaganju). Na listu 155a naslov i jedna fetva blagajskog muftije Mustafe.

23. *Bābu Bayāni qismati l-ardi wa fihi man māte (?) wa man māte ‘an l?/amlīh* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o podjeli zemlje kada neko umre i kada ostavi iza sebe nasljednika) Na listu 156a samo naslov.

24. *Bābu Bayāni da‘wā al-arādī* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o zemljišnom sporu). Na listu 156b naslov i jedna fetva mostarskog muftije Mustafe. List 157a prazan, a na strani 157b dvije fetve: jedna mostarskog muftije Ahmeda i jedna blagajskog muftije Alije. Nakon toga slijede tri lista označena brojkom 158: list 1-158a prazna strana, a na sljedećoj su dvije fetve blagajskog muftije Mustafe; list 2-158a ima dvije fetve prusačkog muftije Ibrahima, jednu sarajevskog muftije Sejjida Muhameda i dvije fetve mostarskog muftije Saliha, dok na drugoj strani ima jednu fetvu mostarskog muftije Saliha, jednu prusačkog muftije Ibrahima, jednu blagajskog muftije Mustafe, dvije mostarskog muftije Saliha i jednu blagajskog muftije Mustafe; list 3-158a ima samo jednu fetvu mostarskog muftije Saliha, a list 3-158b dvije fetve mostarskog muftije šejha hadži Ahmeda, jednu blagajskog muftije Mustafe i dvije mostarskog muftije Saliha.

25. *Bāb Bayāni da‘wā al-arādī wa aš-šahāda wa at-tarğīh* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o zemljišnom sporu, svjedočenju i dokazivanju). Na listu 159a, nakon naslova, slijedi jedna fetva mostarskog muftije Ahmeda, dvije fetve mostarskog muftije Saliha, jedna fetva sarajevskog muftije Muhameda i još jedna fetva mostarskog muftije Saliha. Na listu 159b prva je fetva sarajevskog muftije Muhameda, druga mostarskog muftije Alije i posljednja mostarskog muftije Saliha.

26. *Bābu Bayāni al-mar‘ā wa ar-ra‘ī wa da‘wāhā wa gayrihī* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o ispaši, čobanima, parničenju i ostalom). Na listu 160a, poslije naslova, ispisana je jedna fetva sarajevskog muftije Muhameda i tri fetve blagajskog muftije Alije, a jedna je nepotpisana. Na listu 160b prva je fetva (bez imena mjesta) muftije Alije, a preostale tri mostarskog muftije Mustafe.

27. *Bāb Bayāni qānūni qušlāq wa yāylāq wa qūrū* (Poglavlje: Tumačenje /propisa/ o zimskim i ljetnim ispašama i gajevima) Na listu 161a, ispod naslova, samo je jedna fetva mostarskog muftije Saliha.

28. *Bāb Bayān-i qānūni al-arādī l-muštamila ‘alā al-ašğāri wa al-gurūmi wa al-binā’* (Poglavlje: Tumačenje propisa o pošumljenoj, zasadenoj i izgrađenoj zemlji) Na listu 162a samo naslov.

29. *Bāb mā yata‘allaqu bi ihdāi al-binā’i wa al-gurūmi fi l-arādī wa(?)* (Poglavlje: /Tumačenje propisa/ koji se odnose na ponovno uspostavljanje zgrada i voćnjaka na zemljištu). Na listu 163a samo naslov.

30. *Bābu mā yabruġu min al-ardi wa l-intifā‘i wa dufina l-mayyit* (Poglavlje: /Tumačenje propisa/ koji se odnose na ono što izlazi iz zemlje, korišćenju i pokopavanju mejjita). Na listu 164a samo naslov.

31. *Bābu fi al-ardi li-al-manzili wa (?)* (Poglavlje: O zemlji za stanovanje (?)) Na listu 165a samo naslov.

32. *Bābu fi harābi ar-rahiyyi wa al-ābā’i min ārā’i l-muqātiqa wa ar-rasm (?)* (Poglavlje: O ... (nepreveden naslov poglavlja: o. red.), na listu 166a, ispod naslova, samo je jedna fetva mostarskog muftije Saliha.

33. *Bāb al-fatāwā aš-šattā* (Poglavlje: Razne fetve). Na listu 169a, ispod naslova, prva fetva pripada mostarskom muftiji Mustafi, druge dvije blagajskom muftiji Aliji, a posljednja blagajskom muftiji Mustafi. Na listu 70 prve dvije fetve su sarajevskog muftije Muhameda, treća mostarskog muftije Saliha i posljednja mostarskog muftije Ahmeda. Na listu 71 tri su fetve, a samo je ispod prve potpisan Šejh Ibrahim.

Na kraju rukopisa nema nikakvog završnog teksta (kolofona), pa ni datuma o nastanku rukopisa.

Mustafa Cacic, mufti of Blagaj and his codex Fatawa Magmu’asi

Even basic bio-bibliographic details about mufti of Blagaj Mustafa Cacic are not known. What is certain is, that he died in year 1211/1797 and was buried in the graveyard Carina in Mostar. He has left an unfinished project of codification of fatawa named Fatawa magmu’asi of the muftis of Bosnia and Herzegovina. This manuscript codex (RĐ4036) has been kept in the Gazi Husrev-bey Library in Sarajevo. This work is divided into two parts. The first, bigger one, encompasses 51 topics (kitab) and some subtopics (bab) from the basic religious belief (al-Masa’il al-muta alliqā bi ilmi l-hal): about cleanliness, prayer, zakat, fasting, pilgrimage, marriage, breast feeding, impotence, waiting period after dissolution of marriage, nursery, alimony, free a slave, oath, criminal law,

discretion law, war campaign, head tax, flee slave, missing person, business association, endowment, purchase sale, representation, testimony, authorization, litigation, confession, settlement, investment, landing, gift, rent, agents, testament, inheritance, compulsion, limited legal capability, usurpation, mortgage, preemption, guardianship, foundling, slaughter, manners, cultivation of land, hunting, alcoholic drink, pawn blood feud, compensation, land dispute, taxes, miscellaneous, etc.

The second, smaller part includes fatawa based on legal regulations on state owned land (*erazi mirii*) (*Fasl fi al-Qanun al-mansura fi al-aradi al-amiriyya*) classified in 32 subtopics (*bab*).

Number of included fatawa varies from topic to topic, but some of them remained undealt with. There are themes in which we can find fatawa issued by a mufti from a particular town, while in another we can find fatawa issued by many of muftis from different places.

In Cistic's collection we can find fatawa of muftis of Bosnia and Herzegovina. Among them are: (Hasan, Mustafa, another Mustafa, third Mustafa / *al-ma'dun (bi l-ifta')* bi Mostar/, Salih, Ahmed, shaykh hadji Ahmed, Fevzi and Ali, another Ali /*al-ma'dun bi l-ifta'* bi Mostar/), from Blagaj (Mustafa, Alija, vaiz Alija), from Blagaj and Ljubinje (vaiz Alija), from Sarajevo (Mustafa, Sayyid Muhammad, hadji Muhammad, Shaykh Muhammad and Sarajevo *cadi* Husein), from Prusac (Mustfa, Ibrahim, Meho), from Prusac and Travnik (Mustafa), from Prusac and Livno (Ibrahim), from Travnik (Muhammad, shaykh Muhamed, hadji Ebu Bekra), from Banja Luka (sheykh Muhammad), from Foca (Sulejman's Sekib), from Pljevalja (Ahmed). Certain Mustafa *al-ma'dun bi l-ifta'*, whose location is not indicated, and Muhamad Emin (*katabahu al-faqir Muhammad amin 'afa 'anhu*) and Abdullah (*katabahu al-faqir 'Abdullah 'afa 'anhu*) for whom there no information neither regarding to right to issue fatawa nor the place where they served.

